

KS. MIROSŁAW SITARZ
Lublin

ZADANIA KOLEGIUM KONSULTORÓW W SYTUACJI *SEDE PLENA* W KPK Z 1983 ROKU

W kościołach partykularnych, z których składa się jeden i jedyny Kościół katolicki, istnieją struktury hierarchiczne jednoosobowe i kolegialne. Strukturą jednoosobową jest biskup diecezjalny pozostający w łączności z Biskupem Rzymu. Strukturami kolegialnymi na szczeblu Kościoła partykularnego są: synod, rada kapłańska, kolegium konsultorów, rada duszpasterska, rada do spraw ekonomicznych. Każda z tych struktur służy na swój sposób dobru wspólnemu, jakim jest zapewnienie wiernym należytej opieki pasterskiej.

Zagwarantowanie opieki duszpasterskiej wiernym, zarówno z teologicznego, jak i z prawnego punktu widzenia, spoczywa przede wszystkim na biskupach. W odniesieniu do diecezji zadanie to spełnia biskup diecezjalny. Jednakże nie jest on w stanie osobiście i w każdej sytuacji udźwignąć troski o wszystkich wiernych, którzy zostali powierzeni jego pasterskiej pieczy, dlatego dzieli ją, w zależności od potrzeb, z biskupami pomocniczymi i kapłanami wchodzącymi w skład prezbiterium danego Kościoła partykularnego.

Sobór Watykański II uznał, że w złożonych warunkach realizacja misji, jaka została powierzona Kościołowi, wymaga nowych form kolegialnego działania i wspólnotowej odpowiedzialności za życie Ludu Bożego, którego dobro winno być najwyższą zasadą w zarządzaniu Kościołem (KK 25).

Nowy KPK, promulgowany przez Jana Pawła II 25 stycznia 1983 roku dla usprawnienia współodpowiedzialności w kierowaniu Ludem Bożym na szczeblu Kościoła partykularnego, nakazuje biskupom ustanowienie nowego organu kolegialnego, zwanego kolegium konsultorów (kan. 502), który w pewnej mierze ma pełnić zadania, jakie do tej pory pełniły kapituły katedralne.

Geneza kolegium konsultorów sięga XVIII wieku. Instytucja ta powstała w Kościołach partykularnych w Stanach Zjednoczonych oraz w innych krajach misyjnych, podległych kompetencji Kongregacji Rozkrzewiania Wiary, w których

nie było warunków do utworzenia kapituł katedralnych. Kryzys kapituł katedralnych i systemu beneficjalnego sprawił, że w nowym KPK kolegium konsultorów powierzone zostały wszystkie pozaliturgiczne funkcje kapituły katedralnej¹.

I. ZADANIA KOLEGIUM KONSULTORÓW WEDŁUG KPK Z 1983 R.

W kan. 502 § 1 prawodawca postanawia, że kolegium konsultorów spełnia „zadania określone przez prawo”, o których kodeks wspomina w różnych miejscach.

Na zadania te składają się obowiązki prawne o charakterze kolegialnym, a także obowiązki poszczególnych jego członków, które mają wykonać z przepisu prawa powszechnego lub zlecenia biskupa diecezjalnego. Zadania te są zróżnicowane w zależności od sytuacji, w jakiej znajduje się stolica biskupia, a mianowicie: *sede plena*, *sede impedita* i *sede vacante*. Niniejszy artykuł ogranicza się do ukazania zadań kolegium konsultorów, wyznaczonych przez prawo powszechne, w sytuacji zwyczajnej (*sede plena*).

W zwyczajnych warunkach funkcjonowania stolicy biskupiej zadania kolegium konsultorów obejmują: udzielanie rady, wyrażanie zgody, zastępowanie funkcji rady kapłańskiej i asystencję przy objęciu urzędu przez biskupa koadiutora. Nadto poszczególni członkowie kolegium mogą być obowiązani do wyrażenia opinii Stolicy Apostolskiej w kwestii kandydata na urząd biskupa koadiutora.

¹ Literatura naukowa na temat kolegium konsultorów przedstawia się stosunkowo skromnie. Poza komentarzami do KPK/1983, które zawierają ogólne uwagi o instytucji kolegium konsultorów, do nielicznych publikacji zagranicznych, które ukazały się po promulgacji nowego kodeksu, należą: publikacja książkowa J. R. Pundersona (*Diocesan consultors development and present legislation*, Rzym 1988) i rozprawa F. Bonetta (*Il collegio dei consultori*, Ferrara 1984) oraz artykuły: J. I. Arriety (*La configuracion juridica del colegio de consultores*, „Ius Canonicum”, 24(1984), s. 783-793); L. Martinez Sistacha (*El colegio de consultores en el nuevo codigo*, „Revista española de derecho canonico”, 39 (1983), s. 291-305) i E. Piacentiniego (*Le competenze del collegio dei consultori*, „Monitor ecclesiasticus”, 110(1985), s. 401-410). W Polsce na temat kolegium konsultorów ukazały się tylko trzy artykuły: J. K r u k o w s k i (*Kolegium konsultorów. Nowy organ władzy w strukturze Kościoła partykularnego*, „Studia Sandomierskie”, 5(1985-1989), s. 21-30); W. G ó r a l s k i (*Struktury synodalne i kolegialne według nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Studia Płockie”, 14(1986), s. 61-69); J. D u d z i a k, *Kolegium Konsultorów, jego struktura organizacyjna i zadania*, [w:] *Tarnowskie Studia Teologiczne*, t. X, cz. 2, Tarnów 1992, s. 389-401).

1. Udzielanie rady

Z natury kolegium konsultorów wynika, że jego podstawowym obowiązkiem jest udzielanie rady biskupowi diecezjalnemu, ilekroć wymagają tego okoliczności czasu i miejsca. Najogólniej mówiąc, zadanie to sprowadza się do wyrażania opinii, zwłaszcza w kwestiach trudnych lub wątpliwych. Biskup diecezjalny może o nią poprosić w różnych sprawach. W niektórych wypadkach biskup jest prawnie zobowiązany zasięgnąć rady tegoż gremium.

KPK/1983 zobowiązuje biskupa diecezjalnego do zasięgnięcia opinii kolegium konsultorów w trzech wypadkach:

1. przed ustanowieniem ekonoma diecezjalnego (kan. 494 § 1);
2. przed usunięciem go z piastowanego urzędu (kan. 494 § 2);
3. przed podjęciem aktów zarządzania o większym znaczeniu ze względu na materialny stan diecezji (kan. 1277)².

Korelatem tego obowiązku biskupa diecezjalnego jest obowiązek udzielenia opinii przez kolegium konsultorów³ w każdym z wymienionych przypadków.

a) Ustanowienie ekonoma diecezjalnego (kan. 494 § 1)

Według kan. 494 § 1 biskup diecezjalny ma obowiązek mianowania w swojej diecezji ekonoma, który powinien być „rzeczywiście biegły w sprawach gospodarczych i odznaczać się prawością”. Decyzję tę biskup ma podjąć po wysłuchaniu zdania kolegium konsultorów oraz rady do spraw ekonomicznych. Z treści kan. 494 § 1 wynika, że opinia, której powinno udzielić w tym przypadku kolegium konsultorów, nie dotyczy kwestii, czy biskup ma lub nie ma powołać ekonoma diecezjalnego, ponieważ na biskupie ciąży obowiązek powołania go, lecz kwestii, kogo biskup ma mianować na ten urząd kościelny. Pod względem merytorycznym rada kolegium może zatem odnosić się zarówno do wskazania kandydatów, jak i oceny ich profesjonalnych i moralnych kwalifikacji. W wypadku, gdyby biskup sam wskazał kandydata lub kandydatów, rada kolegium konsultorów ma ograniczać się jedynie do wspomnianej oceny. Z pewnością nie byłaby ona szczerą, gdyby istnieli lepsi kandydaci od wskazanych przez biskupa, a kolegium konsultorów, na skutek fałszywie pojętej uległości, utwierdziłoby biskupa w jego przekonaniu. Należy przy tym pamiętać, że rada, której kolegium konsultorów udziela

² Zob. A. V i a n a, *Organización del gobierno en la Iglesia*, Pamplona 1995, s. 261-262; F. B o l o g n i n i, *Lineamenti di diritto canonico*, Torino 1996, s. 198-199.

³ J. I. A r r i e t a, *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*, Milano 1997, s. 435-436.

biskupowi, nie jest jedynie obowiązkiem tylko prawnym, lecz moralno-prawnym i wiąże konsultorów w sumieniu⁴.

Chociaż kan. 494 § 1 nie zobowiązuje biskupa do postępowania zgodnie z radą udzieloną mu przez kolegium konsultorów, nawet jeżeli jest ona jednomyślna, biskup nie powinien z moralnego i prawnego punktu widzenia odstępować od wyrażonego przez nich zdania bez racji, którą uzna za przeważającą⁵.

b) Usunięcie ekonoma diecezjalnego z urzędu (kan. 494 § 2)

Kan. 494 § 2 postanawia, że biskup nie powinien usuwać ekonoma z urzędu w czasie jego pięcioletniej kadencji bez poważnej przyczyny, której ważność sam ocenia i po wysłuchaniu na ten temat zdania kolegium konsultorów oraz rady do spraw ekonomicznych. Z dyspozycji przepisu kan. 494 § 2 wynika, że rada, której winno udzielić kolegium konsultorów, ma dotyczyć merytorycznej oceny przyczyny, uznanej przez biskupa za poważną na tyle, że jest ona wystarczająca do usunięcia ekonoma z piastowanego urzędu, i podanej do wiadomości zarówno kolegium konsultorów, jak i radzie do spraw ekonomicznych. Jakkolwiek rady w tym względzie mają udzielić obydwa wymienione gremia, to każde z nich może jej udzielić niezależnie.

Należy zauważyć, że obowiązek wyrażenia opinii na temat usunięcia ekonoma z zajmowanego urzędu przed upływem przewidzianej prawem pięcioletniej kadencji spoczywa na kolegium konsultorów jedynie w przypadku, gdy ekonom ma być usunięty w drodze dekretu administracyjnego⁶. Tego rodzaju rada nie jest wymagana do deklaracji usunięcia, o której wzmiankuje kan. 194 § 2, tzn. jeżeli usunięcie z urzędu ekonoma nastąpiłoby z mocy samego prawa. Wypadki takiego usunięcia w odniesieniu do każdego urzędu kościelnego zostały taksatywnie wyliczone w kan. 194 § 1. Według tego kanonu mocą samego prawa zostaje usunięty z urzędu kościelnego:

1. kto utracił stan duchowny;
2. kto publicznie odstąpił od wiary katolickiej lub wspólnoty z Kościołem;
3. duchowny, który usiłował zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne.

⁴ Prawodawca kościelny zaznacza w kan. 127 § 3 KPK/1983, że: „wszyscy, których zgoda lub rada jest wymagana, obowiązani są szczerze wyrazić swoje stanowisko, a także, gdy domaga się tego ważność sprawy, pilnie zachować tajemnicę”.

⁵ Kan. 127 § 2, n. 2.

⁶ Zob. kan. 192.

c) Podjęcie aktów zarządzania o większym znaczeniu (kan. 1277)

Biskup diecezjalny przed podjęciem aktów dotyczących zarządu o większym znaczeniu ze względu na materialny stan diecezji powinien wysłuchać zdania rady do spraw ekonomicznych i kolegium konsultorów (kan. 1277)⁷.

Podobnie zatem jak w poprzednio omówionym wypadku do biskupa diecezjalnego należy ocena, czy podejmowany przez niego akt prawny dotyczący doczesnych dóbr diecezji jest aktem o większym znaczeniu czy też nie. W konsekwencji do niego też, po uwzględnieniu ustaleń konferencji biskupów, należy decyzja o zaciągnięciu rady kolegium konsultorów, gdy uzna on w sumieniu, że dany akt w świetle stanu ekonomicznego diecezji ma większe znaczenie⁸. Gdyby jednak statuty diecezjalne określały tego rodzaju akty większej wagi pod względem finansowym, biskup miałby wówczas bezwzględny obowiązek prawny wysłuchania zdania kolegium konsultorów przed podjęciem decyzji.

W praktyce rada, jakiej udziela kolegium konsultorów, może dotyczyć określonych aktów alienacji majątku diecezjalnego, czyli przeniesienia prawa własności (sprzedaż, zamiana, darowizna) lub aktów, które nakładają pewne zobowiązania na diecezję bądź narażają trwałość jej majątku (zamiana, hipoteka, wieczysta dzierżawa).

Należy zauważyć, że wymóg zasięgnięcia opinii kolegium konsultorów, jaki stawia kan. 1277, jest nowym elementem. KPK/1917 wymóg takiej rady wiązał bowiem wyłącznie z diecezjalną radą administracyjną⁹. Jest rzeczą znamioną, że najwyższy prawodawca kościelny nie stawia żadnych specjalnych wymagań, gdy chodzi o sposób uzyskania rady od członków kolegium konsultorów we wskazanych przypadkach. W stosunku do nich należy więc zastosować zasady ogólne podane w kan. 119, 2°; 127 § 1 i 166 KPK/1983. Priorytetowe znaczenie ma pod tym względem kan. 127 § 1, który określa sposób postępowania zmierzający do uzyskania opinii w danej sprawie od kompetentnych gremiów kościelnych. W myśl jego przepisu, gdy prawo postanawia, że przełożony do podjęcia czynności potrzebuje zgody lub rady jakiegoś kolegium lub zespołu osób, powinien zwołać to kolegium lub zespół, zgodnie z postanowieniem kan. 166, chyba

⁷ W myśl kan. 1277 Konferencja Episkopatu powinna określić, które akty należą do kategorii zarządu o większym znaczeniu.

⁸ J. Vernay zauważa, że ze względu na ten relatywny charakter wspomnianego aktu administracyjnego do realnej sytuacji ekonomicznej danej diecezji może on mieć wielkie znaczenie w jakiejś małej diecezji i nie mieć go w diecezji dużej. Zob. *Le droit dans l'Eglise Catholique. Initiation au droit canonique*, Paris 1995, s. 121.

⁹ Zob. kan. 1520 § 3 KPK/1917.

że – gdy chodzi o uzyskanie rady – inaczej zastrzega prawo partykularne lub własne. Zasadniczo więc należy zastosować przewidziany prawem powszechnym sposób uzyskania rady od kolegium konsultorów, czyli zwołać je na posiedzenie. Jednakże załączona do normy kan. 127 § 1 klauzula stwarza możliwość zastosowania innych sposobów, jeżeli przewidziane zostały w prawie partykularnym. Tak więc statuty synodalne diecezji lub statuty kolegium konsultorów mogą przewidywać, aby rady udzielane przez konsultorów były przekazywane indywidualnie, np. pocztą.

2. Wyrażanie zgody

W niektórych przypadkach biskup diecezjalny musi uzyskać zgodę kolegium konsultorów na podjęcie określonych aktów prawnych¹⁰. KPK/1983 przewiduje następujące przypadki, w których biskup diecezjalny potrzebuje zgody kolegium konsultorów do ważności swoich aktów prawnych:

1. Przy wydawaniu pozwoleń na alienację dotyczącą dóbr stanowiących stałą prawnie nabyty majątek publicznej osoby prawnej podległej biskupowi diecezjalnemu lub fundacji diecezjalnej, których wartość przekracza sumę, określoną w prawie (zob. kan. 1277 i 1291);

2. Przy alienacji dóbr, których wartość mieści się w granicach dolnej i górnej sumy ustalonej przez konferencję biskupów, należących do publicznej osoby prawnej, nie podlegającej danemu biskupowi diecezjalnemu, gdy statuty tej osoby nie wskazują kompetentnego autorytetu kościelnego, jak również w wypadku alienacji dóbr diecezji (kan. 1292 § 1);

3. Przy alienacji jakichkolwiek dóbr, których wartość przekracza najwyższą sumę ustaloną przez konferencję biskupów lub gdy chodzi o rzeczy darowane Kościołowi na podstawie ślubu, a także rzeczy kosztowne z racji artystycznych lub historycznych (kan. 1292 § 2);

4. Przy podejmowaniu jakiegokolwiek transakcji, na skutek której majątek osoby prawnej może się znaleźć w gorszej sytuacji (kan. 1295).

Wszystkie z wymienionych przypadków dotyczą zarządzania majątkiem kościelnym, nazywanym w prawie zarządzaniem nadzwyczajnym (*administratio*

¹⁰ Zob. na ten temat R. P a r a l i e u, *Guide pratique du Code de Droit Canonique. Notes pastorales*, Bourges 1985, s. 171; J. T. M a r t i n de A g a r, *Elementi di Diritto Canonico*, Roma 1996, s. 92; P. E r d ö, *Egyhazjog*, Budapest 1991, s. 285-286; F. J. R a m o s, *Le Dioecesi nel Codice di Diritto Canonico. Studio giuridico-pastorale sulla organizzazione ed i raggruppamenti delle Chiese particolari*, Roma 1997; A r r i e t a, *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*, s. 436.

extraordinaria), z którym wiąże się szczególna odpowiedzialność biskupa diecezjalnego¹¹.

a) Pozwolenie na alienację dóbr określonych w kan. 1277, 1291

W myśl przepisu kan. 1291 alienacji podlega tylko stały majątek publicznej osoby prawnej¹² (*patrimonium stabile*). Obejmuje on dobra, które nie są bezpośrednio przeznaczone na potrzeby życia codziennego i nie podlegają obrotowi, gdyż stanowią ogólną podstawę egzystencji i funkcjonowania danej osoby prawnej. Na tak rozumiany majątek stały mogą się składać dobra ruchome i nieruchomości (zob. kan. 1285). Identyczny pogląd w tej sprawie mają: T. Pawluk¹³ i W. Wójcik¹⁴. Biskup diecezjalny nie potrzebuje zatem zgody kolegium konsultorów w wypadku, gdyby chodziło o dobra, którymi publiczna osoba prawna rozporządza na bieżąco, jak również wtedy, gdy wartość alienowanych dóbr nie przekraczałaby sumy wymienionej w zapisach fundacji, czyli prawie fundacyjnym. Zawsze do biskupa diecezjalnego będzie jednak należał akt nadzwyczajnego zarządzania, którego wyznacznikiem jest najniższa suma ustalona dla aktów nadzwyczajnego zarządzania w danym kraju przez konferencję biskupów. Gdyby natomiast, zważywszy na treść kan. 1292 § 2, suma ta przewyższała najwyższą sumę ustaloną przez konferencję biskupów dla aktów nadzwyczajnego zarządzania, biskup diecezjalny, oprócz zgody kolegium konsultorów i rady do spraw ekonomicznych, musiałby do ważności podejmowanego aktu uzyskać także zezwolenie (*licentiam*) Stolicy Apostolskiej.

b) Alienacja dóbr o wartości określonej przez konferencję biskupów (kan. 1292 § 2)

Gdy wartość dóbr, których alienacja jest zamierzona, mieści się w granicach najniższej i najwyższej sumy ustalonej przez konferencję biskupów dla danego kraju, kompetentny autorytet do jej dokonania, jeżeli chodzi o osoby prawne nie

¹¹ Zob. kan. 1277; C. R e d a e d l l i, *La responsabilità del Vescovo diocesano nei confronti dei beni ecclesiastici*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale”, 3(1991), nr 3, s. 232.

¹² Jej definicję podaje kan. 116 § 1 KPK/1983. Jest ona następująca: „Publicznymi osobami prawnymi są zespoły osób lub rzeczy, które są ustanowione przez kompetentną władzę kościelną, by wykonywały w imieniu Kościoła, w oznaczonym dla nich zakresie, zgodnie z przepisami prawa, własne zadania im zlecone dla publicznego dobra”.

¹³ Zob. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1990, s. 50.

¹⁴ Zob. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. IV, Lublin 1987, s. 87.

podlegające biskupowi diecezjalnemu, ustalają własne statuty. Gdyby biskup diecezjalny był wskazany w statutach jako podmiot odpowiedzialny za dokonanie alienacji dóbr osoby prawnej, w stosunku do której nie posiada władzy rządzenia, nie musiałby w takim przypadku uzyskać zgody kolegium konsultorów. Gdy natomiast publiczna osoba prawna podlega biskupowi diecezjalnemu, tenże z mocy prawa jest kompetentny do dokonania alienacji jej dóbr, jeżeli zachodzą wspomniane warunki, co do wielkości sumy objętej pojęciem zarządzania nadzwyczajnego. W tym wypadku biskup diecezjalny może dokonać aktu alienacji dóbr stanowiących stały majątek publicznej osoby prawnej za zgodą kolegium konsultorów, rady do spraw ekonomicznych i zainteresowanych osób.

Także wówczas, gdy zachodzi wypadek nadzwyczajnego zarządzania stałymi dobrami diecezjalnymi, biskup diecezjalny musi przed dokonaniem aktu ich alienacji uzyskać zgodę na jego dokonanie od wymienionych wyżej gremiów i osób zainteresowanych (zob. kan. 1292 § 1). W. Wójcik wyjaśnia, że osobą zainteresowaną może tu być fundator, proboszcz, rektor kościoła lub posiadacz praw personalnych lub realnych¹⁵.

Dla dokonania alienacji, której wartość przekracza najniższą sumę określoną przez konferencję biskupów, wymaga się ponadto:

- słusznej przyczyny, takiej jak nagła potrzeba, wyraźna korzyść, pobożność, miłość lub inna poważna racja duszpasterska;
- oceny rzeczy alienowanej, dokonanej na piśmie przez rzeczoznawców;
- zachowania innych środków ostrożności, które mają na celu zabezpieczenie Kościoła przed ewentualnymi szkodami, przepisanych przez kompetentny autorytet kościelny (kan. 1293).

Okoliczności te powinny być dokładnie rozważone przez kolegium konsultorów przed wyrażeniem przez nich zgody na zamierzony przez biskupa diecezjalnego akt alienacji.

c) Alienacja dóbr przekraczających wartość ustaloną przez konferencję biskupów (kan. 1292 § 2)

Jeżeli wartość dóbr alienowanych osoby prawnej podległej biskupowi diecezjalnemu przekracza sumę najwyższą ustaloną przez konferencję biskupów, prawodawca wymaga, aby oprócz zgody kolegium konsultorów, rady do spraw ekonomicznych i zainteresowanych osób, biskup diecezjalny uzyskał zezwolenie Stolicy

¹⁵ Zob. dz. cyt., s. 89.

Apostolskiej, a konkretnie zezwolenie Kongregacji ds. Duchowieństwa¹⁶. Zgoda ta i zezwolenie wymienionej Kongregacji są potrzebne biskupowi diecezjalnemu także w wypadku alienacji rzeczy darowanych Kościołowi na podstawie ślubu albo rzeczy o wielkim walorze artystycznym lub historycznym.

Gdy chodzi o rzeczy stanowiące dar dla Kościoła, to można uwzględnić orzeczenie Kongregacji Soboru z dnia 14 I 1921 r. Kongregacja ta określiła, że darem dla Kościoła jest to, co zostało złożone na ołtarzu lub na poświęconym obrazie, gdy nic nie wskazuje na wolę przeciwną darczyńcy¹⁷.

Gdy natomiast w grę wchodzi rzeczy o wielkim walorze artystycznym lub historycznym, należy uwzględnić postanowienie Kongregacji ds. Duchowieństwa z dnia 11 IV 1971. Kongregacja ta postanowiła, że do ważności ich alienacji, zwłaszcza, jeżeli stanowią one dar dla Kościoła, konieczna jest opinia komisji ds. sztuki sakralnej i komisji liturgicznej oraz rzeczoznawców¹⁸. Ponadto kolegium konsultorów powinno pamiętać, że nie wolno mu także wyrażać zgody na alienację dóbr kościelnych, które są przedmiotem kultu ze strony wiernych. Wyraźne postanowienie w tym względzie zawiera kan. 1190 § 1 i 2. Według przepisów podanych w tymże kanonie nie mogą być ważnie alienowane w jakikolwiek sposób ani relikwie, ani też obrazy otaczane wielką czcią wiernych.

d) Transakcja pogarszająca sytuację majątkową osoby prawnej (kan. 1295)

Z woli prawodawcy kościelnego wymogi dotyczące alienacji powinny być zachowane przy podejmowaniu jakiejkolwiek transakcji, na skutek której majątek osoby prawnej może się znaleźć w gorszej sytuacji (zob. kan. 1295). Oznacza to, że biskup diecezjalny potrzebuje zgody kolegium konsultorów również na dokonanie jakiegokolwiek innego aktu nadzwyczajnego zarządzania majątkiem publicznej osoby prawnej lub majątkiem diecezjalnym, np. na zawarcie umowy o wieczystą dzierżawę.

W świetle powyższej dyspozycji we wszystkich przypadkach nadzwyczajnego zarządzania biskup diecezjalny musi także uzyskać zgodę rady do spraw ekonomicznych. W związku z tym nasuwa się pytanie, dlaczego prawo wymaga zgody aż dwóch organów kolegialnych w tego rodzaju sprawach? Zdaniem J. Krukowskiego racja tego wymogu leży w wieloaspektowości oceny propozycji dotyczących administracji majątku kościelnego. Każde z tych kolegiów ma ocenić propo-

¹⁶ Zob. art. 98 konst. apost. *Pastor bonus* z 28 VI 1988, AAS 80(1988), s. 841-923.

¹⁷ Zob. AAS 14(1922), s. 159.

¹⁸ AAS 63(1971), s. 313.

zycję biskupa z innego punktu widzenia. Rada do spraw ekonomicznych powinna ustosunkować się do propozycji z punktu widzenia kryteriów ekonomicznych, czyli opłacalności. Kolegium konsultorów zaś powinno wziąć pod uwagę kryteria duszpasterskie, takie jak pożytek lub konieczność przeprowadzenia transakcji dla dobra duchowego Kościoła¹⁹.

W tych przypadkach biskup musi zwołać konsultorów zgodnie z przepisami kan. 166 oraz do ważności podejmowanych aktów uzyskać zgodę bezwzględnej większości tych, którzy są obecni (kan. 127 § 1).

Stosownie do przepisu kan. 166 § 1 przewodniczący kolegium konsultorów, z zasady biskup diecezjalny, powinien zwołać wszystkich członków. Sposób zwołania tego zebrania pozostawiony został *ad libitum* przewodniczącego. Prawodawca zaznacza jedynie, że w wypadku osobistego wezwania, jest ono ważne, jeżeli zostało dokonane w miejscu stałego lub tymczasowego zamieszkania lub w miejscu pobytu. Nic więc nie stoi na przeszkodzie, aby przewodniczący kolegium konsultorów poinformował konsultorów o ich zebraniu, np. na posiedzeniu rady kapłańskiej czy poprzez ogłoszenie w prasie diecezjalnej. Fakt pozostawienia tej sprawy otwartą daje prawodawcy partykularnemu możliwość jej szczegółowego uregulowania w statutach kolegium konsultorów. Gdyby przewodniczący kolegium konsultorów wybrał drogę osobistego powiadomienia lub taką zastosował ze względu na postanowienie statutu tegoż gremium, a któryś z konsultorów nie został powiadomiony o mającym odbyć się zebraniu i w wyniku tego niedopatrzania nie mógł być obecny, wolno mu domagać się ponownego zebrania konsultorów. Dla osiągnięcia zamierzonego celu musi udowodnić, że jego nieobecność była spowodowana brakiem zawiadomienia i dokonać tego w ciągu trzech dni od otrzymania informacji o odbytym posiedzeniu kolegium. Skutkiem takiego rekursu zgoda udzielona biskupowi diecezjalnemu na wcześniejszym posiedzeniu kolegium konsultorów traci swoją moc wiążącą, a akt prawny biskupa dokonany w oparciu o nią jest nieważny. Tak samo nieważny jest akt prawny podjęty przez biskupa diecezjalnego, jeżeli nie zawiadomiono więcej niż połowy tych, którzy powinni być wezwani, chyba że ci, którzy są niezbędni do *quorum*, byli obecni mimo braku powiadomienia (kan. 119, 2°).

Wyrażenie zgody jest aktem kolegiальnym. Stąd też jedynie takie wyrażenie zgody ma skutek prawny, za którym przy większości tych, którzy powinni być wezwani, opowiada się bezwzględna większość obecnych (czyli ponad połowa). Chociaż kan. 119, 2° przewiduje, że w sprawach innych niż wybory, gdy po dwóch głosowaniach liczba głosów jest równa, przewodniczący może przeważać

¹⁹ Por. art. cyt., s. 25.

kolegialną decyzję swoim głosem, to jednak przepis ten nie znajdzie zastosowania w wypadku zgody, którą biskup diecezjalny musi uzyskać do ważności swoich aktów. Nie pozwala na to dyspozycja kan. 127 §1 KPK. Prawodawca postanawia w nim, że przełożony, który potrzebuje do podjęcia niektórych aktów prawnych zgody jakiegoś kolegium lub zespołu, musi uzyskać do ich ważności zgodę bezwzględnej większości tych, którzy są obecni.

3. Zastępowanie funkcji rady kapłańskiej

Istnieje problem, czy kolegium konsultorów przejmuje z mocy prawa zadania rady kapłańskiej w sytuacji *sede plena*, gdy biskup diecezjalny dokonał jej rozwiązania na podstawie kan. 501 § 3. Przepis tego kan. jest następujący: „Jeżeli rada kapłańska nie wypełnia zadania powierzonego jej dla dobra diecezji albo poważnie go nadużywa, biskup diecezjalny może ją rozwiązać, po konsultacji z metropolitą albo – gdy chodzi o metropolię – z biskupem sufraganiem najstarszym promocją. Jednakże w ciągu roku powinien ją ustanowić na nowo”. Z powyższego przepisu nie wynika wprost, że kolegium konsultorów jest obowiązane do przejęcia funkcji rozwiązanej rady kapłańskiej. Na taką jednak konsekwencję decyzji biskupa diecezjalnego co do rozwiązania rady kapłańskiej wydaje się wskazywać zapis §2 cytowanego kan. 501. Czytamy tam: „Podczas wakansu stolicy, ustaje rada kapłańska, a jej funkcje są wypełniane przez kolegium konsultorów [...]”. Problem tkwi w tym, czy kolegium konsultorów jest obowiązane zastąpić radę kapłańską tylko w wypadku jej ustania z mocy samego prawa w sytuacji *sede vacante*, czy też w każdym wypadku braku tej rady. W kanonistyce zdania na ten temat są podzielone.

Według R. Pagé kolegium konsultorów przejmuje funkcje rady kapłańskiej ilekroć jej nie ma i dlatego, że jej nie ma, bez względu na okoliczności, także wówczas, gdy zachodzi jej rozwiązanie przewidziane w kan. 501 § 3²⁰. Tego samego zdania są: F. Daneels²¹ i L. Martinez Sistach²². Inni kanoniści wydają się podzielać pogląd, że kolegium konsultorów jest uprawnione i obowiązane z

²⁰ Por. *Les Églises particulières*, t. I, Paris 1985, s. 165: „[...] lorsqu'il n'y a pas et tant qu'il n'y a pas de conseil presbytéral, c'est le college des consultants qui en assure les fonctions, quelles que soient les circonstances, incluant le cas de dissolution prévu par § 3 du même canon 501. Si l'Évêque dissout le conseil presbytéral, le collège de consultants continue et en assure les fonctions”.

²¹ Zob. *De dioecesians corresponsabilitatis organis*, „Periodica de re morali, canonica et liturgica”, 74(1985), s. 314.

²² Zob. art. cyt., s. 291.

mocy prawa do wykonywania funkcji rady kapłańskiej tylko w czasie wakatu stolicy biskupiej, czyli zgodnie z brzmieniem kan. 501 §2. Do grupy tych kanonistów należą E. Piacentini²³ i T. Pawluk²⁴.

Sądzę, że ze względu na potrzebę właściwego zarządzania diecezją także w sytuacji rozwiązania rady kapłańskiej należy przyjąć rozszerzającą interpretację kan. 501 § 2. Chociaż najlepiej by się stało, gdyby w tej kwestii wypowiedziała się Papieska Rada do Spraw Interpretacji Tekstów Prawnych.

Przy założeniu, że kolegium konsultorów przejmuje zadania rady kapłańskiej w wypadku jej rozwiązania przez biskupa diecezjalnego, do jego obowiązków należeć będą w szczególności:

a) udzielanie rad biskupowi diecezjalnemu w ważniejszych sprawach (kan. 495 §1);

b) wyrażenie swojego zdania w sprawie:

– zwołania synodu diecezjalnego (kan. 461 §1);

– erekcji albo zniesienia parafii lub dokonania w niej poważnych zmian (kan. 515 § 2);

– norm dotyczących przeznaczenia ofiar wiernych z okazji nabożeństw parafialnych oraz wynagrodzenia duchownych spełniających parafialne funkcje (kan. 531);

– ustanowienia parafialnej rady duszpasterskiej (kan. 536 §1);

– zezwolenia na budowę kościoła (kan. 1215 §2);

– zezwolenia na przeznaczenie kościoła do celów świeckich (kan. 1222 § 2);

– nałożenia na publiczne osoby prawne podległe biskupowi diecezjalnemu umiarkowanego podatku na potrzeby diecezji oraz nadzwyczajnego podatku na ten sam cel w stosunku do osób fizycznych i pozostałych osób prawnych (kan. 1263);

c) ustanowienie rady proboszczów występującej przy usuwaniu i przenoszeniu proboszczów (kan. 1742 § 1);

d) wybranie i wysłanie dwóch delegatów spośród członków kolegium na synod prowincjalny (kan. 443 § 5);

e) uczestnictwo w synodzie diecezjalnym (kan. 463 § 1, 4°).

²³ Zob. art. cyt., s. 409.

²⁴ Zob. dz. cyt., t. II, s. 242.

4. Asystencja przy objęciu urzędu przez biskupa koadiutora

Prawodawca kościelny postanawia w kan. 404 § 1, że: „Biskup koadiutor obejmuje swój urząd przez okazanie nominacyjnego pisma apostolskiego – osobiście lub przez pełnomocnika – biskupowi diecezjalnemu oraz kolegium konsultorów, w obecności kanclerza kurii, który winien spisać protokół”. Biskup pomocniczy zaś obejmuje swój urząd przez okazanie nominacyjnego pisma apostolskiego biskupowi diecezjalnemu, w obecności kanclerza kurii, który również w tym wypadku sporządza odnośny protokół (kan. 404 § 2).

Z treści przytoczonych przepisów kan. 404 § 1 i 2 wynika więc, że w sytuacji *sede plena* na kolegium konsultorów spoczywa obowiązek prawny asystencji wyłącznie przy objęciu urzędu biskupa koadiutora. Prawo powszechne nie wymaga bowiem asystencji tego kolegium przy objęciu urzędu przez biskupa pomocniczego.

Czynność objęcia urzędu biskupa koadiutora polega na okazaniu przez nominata apostolskiego pisma nominacyjnego – osobiście lub przez pełnomocnika. Konieczna asystencja kolegium konsultorów przy tego rodzaju czynności prawnej sprowadza się zatem do zapoznania się w obecności kanclerza z treścią apostolskiego pisma nominacyjnego biskupa koadiutora.

5. Wyrażanie opinii w sprawie kandydata na urząd biskupa koadiutora

Zadanie rady spełniane przez członków kolegium konsultorów *sede plena* nie ogranicza się jednak tylko do niesienia rady biskupowi diecezjalnemu. Kan. 377 § 3 przewiduje, że w przypadku mianowania biskupa koadiutora odnośnie do trzech kandydatów przedstawianych Stolicy Apostolskiej, legat papieski powinien wysłuchać między innymi zdania niektórych członków kolegium konsultorów²⁵. Celem tej konsultacji jest poznanie nie tylko zdadności kanonicznej kandydatów, o której mówi kan. 378 § 1, lecz również problemów, które przysły biskup diecezjalny będzie musiał rozstrzygać. O formie przeprowadzenia tej konsultacji decyduje sam legat²⁶. Może ona przybrać kształt konsultacji indywidualnej i z zachowaniem tajemnicy lub zespołowej i publicznej²⁷.

²⁵ Zob. P a g é, *Les Églises particulières*, t. I, s. 161; D u d z i a k, art. cyt., s. 397.

²⁶ Kan. 377 § 3.

²⁷ J. B. d'O n o r i o, *La nomination des eveques. Procedures canoniques et conventions diplomatiques*, Tardy 1986, s. 39.

II. ZADANIA KOLEGIUM KONSULTORÓW W POLSCE

Pierwszy zespół konsultorów diecezjalnych w Polsce został erygowany w diecezji opolskiej bezpośrednio po utworzeniu administracji kościelnej na ziemiach zachodnich. Konferencja Episkopatu Polski 21 marca 1985 r. wydała *Postanowienia w sprawie Rad Kapłańskich i Kolegium Konsultorów*, które stały się podstawą prawną do tworzenia kolegium konsultorów jako obligatoryjnego organu konsultacyjnego w poszczególnych diecezjach²⁸. Również Konstytucja Jana Pawła II *Totus Tuus Poloniae Populus* z dnia 25 marca 1992 r. zobowiązywała biskupów polskich do utworzenia *quam primum* kolegium konsultorów²⁹.

Obecnie we wszystkich diecezjach oraz w Ordynariacie Polowym w Polsce zostało utworzone kolegium konsultorów.

Zadania kolegium konsultorów w polskim prawie partykularnym określają diecezjalne statuty kolegium konsultorów i rad kapłańskich oraz statuty synodów diecezjalnych. Wszystkie statuty diecezjalne kolegium konsultorów wymieniają następujące zadania, które spoczywają na tymże kolegium w sytuacji *sede plena*:

- wyrażenie zdania w sprawie ustanowienia w diecezji ekonoma oraz usunięcia go z zajmowanego stanowiska (kan. 494 § 1 i 2);
- przed podjęciem przez biskupa diecezjalnego decyzji w sprawach majątkowych o większym znaczeniu ze względu na stan materialny diecezji;
- udzielenie zgody na podjęcie przez biskupa diecezjalnego decyzji w sprawach z zakresu nadzwyczajnego zarządzania dobrami kościelnymi (kan. 1277)³⁰.

²⁸ Zob. PO nr 26/86, s. 1-4; „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 1(1998), s. 139-142.

²⁹ Zob. J a n P a w e ł II, *Totus Tuus Poloniae Populus*, BSKP 2(1992), s. 25.

³⁰ Zob. *Statut Rady Kapłańskiej i Kolegium Konsultorów w Diecezji Gdańskiej z 28 IX 1985*, „Kurenda” 1985, nr 56; *Statut Rady Kapłańskiej Archidiecezji Gnieźnieńskiej z 11 XI 1985*, Archiwum Kurii Archidiecezji Gnieźnieńskiej, N. 4426/85/PR; *Statut Rady Kapłańskiej Diecezji Koszalińsko-Kotobrzeskiej z 30 XI 1985 r.*, Archiwum Kurii Diecezji Koszalińsko-Kołoobrzeskiej; Dekret bp. Kazimierza Majdańskiego *Rada Kapłańska i Kolegium Konsultorów Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej z 28 I 1986*, „Prezbiterium. Pismo Urzędowe Diecezji Szczecińsko-Kamieńskiej”, 14 (1986), nr 1-3, s. 8-15; *Statuty Rady Kapłańskiej i Kolegium Konsultorów Archidiecezji Warszawskiej z 26 II 1986 roku*, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie”, 76(1986), nr 3-5, s. 70-76; *Statuty Rady Kapłańskiej w Diecezji Kieleckiej z 3 IV 1986 r.*, Archiwum Kurii Diecezji Kieleckiej, OR-18/86; *Statut Rady Kapłańskiej Diecezji Opolskiej z 5 XII 1986 r.*, „Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej”, 42(1987), nr 7-8, s. 236-237; *Statuty Rady Kapłańskiej Diecezji Warszawsko-Praskiej z 4 V 1992*, „Wiadomości Warszawsko-Praskie”, 1(1992), nr 1, s. 38; *Statut Rady Kapłańskiej Diecezji Gliwickiej z dnia 15 IX 1992 r.*, „Wiadomości Diecezji Gliwickiej. Pismo Urzędowe”, 1(1992), nr 3, s. 265-267; *Statuty Rady Kapłańskiej i Kolegium Konsultorów Diecezji Łowickiej z 20 X 1992 r.*, „Wiadomości Diecezji Łowickiej”, 1(1992), nr 1-3, s. 28-33; Dekret normatywny bpa kaliskiego Stanisława Napierały *Uprawnienia Rady Kapłańskiej i Kolegium Konsultorów z 30 X 1992 r.*, „Okólnik Kurii Diecezjalnej w Kaliszu z 30 X 1992 r.”, s. 5-7; *Statut Rady Kapłańskiej*

W związku z powyższym należy dodać, że 277. Konferencja Plenarna Episkopatu Polski, obradująca w Szczecinie w dniach od 16 do 18 czerwca 1995 roku, określa (większością 2/3 głosów) równowartość 500.000 dolarów USA jako najwyższą sumę, powyżej której należy się zwracać z prośbą do Stolicy Apostolskiej o zezwolenie na alienację dóbr kościelnych³¹ oraz jako najniższą sumę wartości dóbr przeznaczonych do alienacji w wysokości 100.000 dolarów USA³². Powyższe postanowienia zostały zatwierdzone przez Kongregację ds. Biskupów³³.

W ślad za *Postanowieniami* Konferencji Episkopatu Polski statuty diecezjalne nie wymieniają wśród zadań kolegium konsultorów *sede plena* obowiązku obecności kolegium konsultorów i zapoznania się z pismem apostolskim przy objęciu urzędu przez biskupa koadiutora (kan. 404 § 1) oraz przy objęciu urzędu przez biskupa pomocniczego, gdyby biskup diecezjalny miał niepokonalne przeszkody (kan. 404 § 3).

Konsultorzy w funkcjonowaniu kierują się w zasadzie normami prawa powszechnego. Partykularne prawo polskie nie wnosi istotnych zmian do prawa powszechnego.

THE TASKS OF THE COLLEGE OF CONSULTANTS IN THE SITUATION *SEDE PLENA* IN THE CODEX JURIS CANONICI OF 1983.

S u m m a r y

Having outlined the genesis of the institution of the college of consultants, the author went on to discuss its competence, as they are included in the resolutions of CJC/1983 and the Polish particular law, in the situation *sede plena*. Under normal circumstances of the episcopal see, the tasks of the college of consultants are the following: to give counsel and consent, to replace the sacerdotal board and assist at taking the office by the bishop coadjutor.

Archidiecezji Przemyskiej z dnia 5 VII 1993 r., „Kronika Archidiecezji Przemyskiej”, 78(1993), z. 4, s. 457-461; *Statut Rady Kapłańskiej Archidiecezji Lubelskiej z 10 I 1994 r.*, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej”, 68(1994), nr 3, s. 73-78; *Statut Rady Kapłańskiej i Kolegium Konsultorów w Archidiecezji Gdańskiej z 25 XI 1995 r.*, „Kurenda” 1995, nr 70, s. 136-141; *Statut Rady Kapłańskiej Diecezji Łomżyńskiej z 8 II 1997 r.*, Archiwum Kurii Diecezji Łomżyńskiej, N. 191/B/97.

³¹ Por. „Akta Konferencji Episkopatu Polski”, 1(1998), s. 143.

³² Por. tamże, s. 146.

³³ Por. tamże, s. 143 i 145.

The diocesan bishop was obliged to seek advice in three cases: 1) before appointing a diocesan economist (can. 494 §1); 2) before his removal from the office (can. 494 §2); 3) before taking acts of management of a greater importance with regard to the material state of the diocese (can. 1277).

The diocesan bishop is obliged to obtain consent from the college of consultant before the following acts:

1. Before giving permission to alienation as regards the goods which constituted a permanent acquired estate of the legal person subordinate to the diocesan bishop or diocesan foundation. Their values extends the sum defined in the law (can. 1277 and 1291);

2. To start the act of the alienation of the goods whose value is placed within the minimum and maximum of the sum established by the conference of bishops belonging to the legal public person. The latter is not subordinate to a given diocesan bishop, when the statutes of that person do not point at a competent church authority, and in the case of the alienation of the diocesan goods (can. 1292 §1);

3. Before the alienation of any goods whose value extends the highest sum established by the conference of bishops, or when we deal with the objects given to the Church by means of a vow, and the valuables due to artistic or historical reasons (can. 1292 §2);

4. Before any transaction due to which the estate of the legal person may be in a worse situation (can. 1295).

All the above mentioned cases deal with the administration of the church estate, defined in the law as an extraordinary administration (*administratio extraordinaria*). This administration is connected with a particular responsibility of the archdiocesan bishop.

In the Polish particular law the tasks of the college of consultants define the following: The Resolutions of the Conference of the Episcopate of Poland as regards the Sacerdotal Boards and the College of Consultants of March 23, 1983, the diocesan statutes of the college of consultants, sacerdotal boards and the statutes of the diocesan councils.

Translated by Jan Kłos